

УДК 37.378

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-211-320-323

України

Кучай Олександр Володимирович –доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів і природокористуванняORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9468-0486>

e-mail: o.kuchai@gmail.com

Стрітьєвич Тетяна Миколаївна –кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри мистецької освіти
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира ВинниченкаORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6655-678X>

e-mail: tanya_strit@ukr.net

ХУДОЖНЯ МЕНТАЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкривається формування художньої ментальності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Визначено, що менталітет є своєрідною здатністю мислення, за допомогою якого формується ціннісне ставлення до реальної дійсності. Менталітет виступає розумовим механізмом, що беруть участь поряд з інтелектом у формуванні свідомості, відбиваючи історичні, культурні та географічні умови життєдіяльності певної спільності та народу. Педагоги є носіями професійного менталітету. Пріоритетними чинниками його формування є соціалізація та педагогічна діяльність. Найважливішими механізмами соціалізації, що формують менталітет, є живе спілкування, ціннісні орієнтації середовища та його предметні умови. У процесі соціалізації відбувається засвоєння національного менталітету, і навіть становлення та розвитку професійного менталітету. Конкретизуємо, що професіограма майбутніх учителів образотворчого мистецтва ґрунтується на основі художньо-педагогічної ментальності. Остання поєднує у собі художню ментальність, що властива мистецтву як динамічному, просторовому, синтетичному виду мистецтва, а також педагогічної ментальності, що характерна спільноті вчителів. Визначено художню ментальність як феномен, який синтезує уявлення картини світу з художньо-образотворчим арсеналом мистецтва у художньо-творчих процесах: створення, виконання, інтерпретація, сприйняття, переживання, оцінки художніх творів на основі культурно-історичних, етно-національних, освітньо-художніх чинників

Ключові слова: художня ментальність, майбутні учителі, образотворче мистецтво, менталітет, художньо-педагогічна діяльність.

Kuchai Oleksandr Volodymyrovych –doctor of pedagogical sciences, associate professor, professor
of the department of pedagogy,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9468-0486>

e-mail: o.kuchai@gmail.com

Stritiyevych Tetiana Mykolayivna –Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head
of the Department of Art Education
of the Volodymyr Vynnychenko Central
Ukrainian State UniversityORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6655-678X>

e-mail: tanya_strit@ukr.net

ARTISTIC MENTALITY OF FUTURE ART TEACHERS

The article reveals the formation of the artistic mentality of future teachers of fine arts. It was determined that mentality is a peculiar ability of thinking, with the help of which a valuable attitude to real reality is formed. Mentality acts as a mental mechanism that participates along with the intellect in the formation of consciousness, reflecting the historical, cultural and geographical conditions of life of a certain community and people. Teachers are carriers of professional mentality. Priority factors in its formation are socialization and pedagogical activities. The most important mechanisms of socialization that form mentality are living communication, value orientations of the environment and its objective conditions. In the process of socialization, the assimilation of the national mentality takes place, and even the formation and development of the professional mentality. We specify that the professional profile of future teachers of fine arts is based on the artistic and pedagogical mentality. The latter combines the artistic mentality inherent in art as a dynamic, spatial, synthetic form of art, as well as the pedagogical mentality characteristic of the community of teachers. The artistic mentality is defined as a phenomenon that synthesizes the representation of the picture of the world with the artistic and visual arsenal of art in artistic and creative

processes: creation, performance, interpretation, perception, experience, evaluation of artistic works on the basis of cultural-historical, ethno-national, educational and artistic factors.

The theoretical and methodological foundations of art education, its regularities, principles, traditional methods and innovative technologies of using various types of art in the educational process have become extremely important problems in the scientific and pedagogical context of the domestic educational space in recent decades. Artistic stylistics of art, its axiological basis, symbolic nature, semantic determine the pedagogical potential of varieties of art. Famous scientists-pedagogues emphasized these problems, whose theoretical ideas and their practical implementation in the teaching of art disciplines form the artistic discourse of art education.

The starting point for the development of pedagogical and artistic discourses of art education is the analysis of the theory and practice of the formation of pedagogical skills of teachers of art disciplines, the identification and description of advanced pedagogical experience in this field of artistic and pedagogical activity.

Key words: *artistic mentality, future teachers, fine art, mentality, artistic and pedagogical activity.*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна освіта знаходиться на етапі модернізації, що зумовлено процесами світового суспільного розвитку, а також корінними перетвореннями, що переживаються нашою країною. Значно зросла роль людського чинника у всіх галузях життя. Це зумовило необхідність гуманізації всіх соціальних інститутів і, зокрема, освіти. Здійснення цього передбачає перехід від формулюючого навчання до особистісно розвиваючого. У зв'язку з цим сучасному педагогові необхідно володіти формами та методами роботи, що сприяють становленню розвитку особистості учня. При цьому сьогодні в суспільстві є необхідність формування нової системи цінностей та виховання підростаючого покоління. Усе це висуває особливі вимоги до особистості педагога та її менталітету [6].

У зв'язку з цим дослідження професійної ментальності учителя на сучасному етапі набуває особливої значущості. Ментальність – це цілий комплекс особливостей, що поєднує загальноприйняті індивідуальні, культурні, емоційні та психічні поняття, характерні для певного національного народу чи народності,

Ментальність формується в залежності від традиційної культури, соціальних структур і всього середовища життєдіяльності людини, і сама у свою чергу їх формує, виступаючи як початок, що породжує, як важковизначений виток культурно-історичної динаміки [3].

Менталітет – (mentalis – розумовий) – стійкий спосіб специфічного світосприйняття, характерний для великих груп людей (етносів, націй чи соціальних верств), що зумовлює специфіку способів їх реагування на феномени навколишньої дійсності [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливе значення для нашого дослідження мають праці науковців щодо формування художньої ментальності майбутніх учителів образотворчого мистецтва О. Гусаченко, О. Зайцева, М. Дудіної, Д. Карнаухова, Ф. Кремень, В. Соніна, Е. Стриги, З. Ружицької тощо.

Мета статті: розкрити у статті теоретичні функції формування художньої ментальності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Педагог, який є особистісним провідником соціокультурного досвіду та панівних суспільних цінностей, у сучасній ситуації опинився у становищі, коли його досвід не завжди кореспондується з вимогами часу. Зміни, що стрімко відбуваються в країні, без відповідної ідеологічної підготовки не дали педагогові можливості переорієнтувати свої громадянські та педагогічні позиції. Однак тільки при свідомому прийнятті переважаючих у суспільстві цінностей і готовності до інновацій вчитель здатний вирішувати завдання, що стоять перед ним, з формування особистості учня. Для цього потрібна наявність у педагога сучасно орієнтованого професійного менталітету [7].

Концептуальним положенням статті є ідея про те, що художня ментальність, яка пронизує всі сфери професійного становлення та розвитку майбутніх учителів мистецьких дисциплін, формує їх як цілісну творчу особистість – носія ментальних цінностей у галузі мистецтва, яка спроможна на свідомому та позасвідомому рівні екстраполірувати та передавати загальнолюдські та національні духовні цінності з покоління до покоління.

Виокремлюючи даний сегмент у професійному розвитку вчителя художніх дисциплін, ми визначаємо в ньому регулятивний аспект, який обумовлює якість професійної підготовки в цілому, оскільки конотативна сутність художньої ментальності забезпечує їй роль каталізатора трансформації життєвої енергії особистості в художньо-педагогічну енергетику вчителя шляхом творчого засвоєння мистецтва в умовах професійного середовища. Цей процес, пролонгований на весь час навчання, формує педагогічне якісне утворення – художньо-ментальний досвід. Художньо-ментальний досвід майбутнього вчителя мистецьких дисциплін (музики та хореографії) інтерпретується нами як набутий продовж навчання цілісний комплекс професійних якостей, концентрації творчих ресурсів і суспільно-ціннісних орієнтацій у галузі мистецтва, який виступає в ролі каталізатору входження особистості в художньо-педагогічний простір, формує уявлення про свою ідентифікацію з мистецько-педагогічною спільнотою, спрямовує діяльність на подальшу продуктивність художніх цінностей суспільства,

зокрема з урахуванням етнічних, національних та регіональних потреб [2].

Художня ментальність розглядається у межах культурологічної парадигми, причому, у педагогічному контексті. Це дозволило визначити художню ментальність як феномен, який синтезує уявлення картини світу з художньо-образотворчим арсеналом мистецтва у художньо-творчих процесах: створення, виконання, інтерпретація, сприйняття, переживання, оцінки художніх творів на основі культурно-історичних, етно-національних, освітньо художніх чинників; останні спрямовують процес формування індивідуального художнього досвіду та емоційно-духовної налаштованості особистості у відповідність до художніх цінностей суспільства. У професійному контексті художня ментальність впливає на тип художнього мислення, на традиції комунікативних відносин у творчому колективі, на стереотипи ставлення до мистецьких явищ. У цьому аспекті воно виконує художньо-комунікативну та професійно-творчу функцію [4].

Художня ментальність є полімодальним, синтезованим феноменом і здатне охопити низку модусів – процесів створення, сприйняття та відтворення мистецтва, його творів як моделей відображення картини світу в різних проекціях, у рамках яких художня ментальність і функціонує. Ми виділяємо наступні проекції з характеристикою можливостей та завдань, які вирішуються художньою ментальністю:

- в антропологічній проекції - розкрити шлях розвитку людини, її здібностей до творчих здобутків, до перетворень та максимального розкриття природних задатків залежно від приналежності до раси, культури, етно-генетичних особливостей;

- в історичній проекції – охарактеризувати та осмислити еволюцію розвитку картини світу, відображеної в мистецтві від епохи до епохи;

- у комунікативній проекції – зрозуміти та використовувати мистецтво як засіб передачі образно-емоційної інформації від художнього твору до суспільства, конкретної особистості;

- у реліктовій проекції – як засіб збереження традицій, орієнтованих на збереження національних особливостей та коренів;

- у творчо-діалогічній проекції – осмислити мистецтво та художню творчість як засіб спілкування творчих особистостей, зокрема композитора та виконавця, творця та інтерпретатора, учня та вчителя мистецтва;

- в аксіологічній проекції – як засіб передачі цінностей та їх екстраполяції на різні верстви населення;

- у глобалізаційній проекції – як засіб об'єднання полярних культур у прагненні досягнути різноманітність світу без втрат власної культурної ідентичності [5].

Така матриця ментальних модулів характерна для всіх видів мистецтва. Однак, враховуючи феномен художності, можемо акцентувати увагу на синтезі мистецтв та підкреслити його художньо-ментальне значення.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Теоретико-методологічні засади мистецької освіти, її закономірності, принципи, традиційні методики та інноваційні технології використання різних видів мистецтва у навчально-виховному процесі стали в останні десятиліття надзвичайно вагомими проблемами у науково-педагогічному контексті вітчизняного освітнього простору. Художня стилістика мистецтва, його аксіологічна основа, знакова природа, смислова полісемантичність зумовлюють педагогічний потенціал різновидів мистецтва. На цих проблемах акцентували увагу відомі науковці-педагоги, теоретичні ідеї яких та практична їх реалізація у викладанні мистецьких дисциплін утворюють художній дискурс мистецької освіти.

Вихідною точкою розгортання педагогічного і художнього дискурсів мистецької освіти є аналіз теорії і практики формування педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін, виявлення й опис передового педагогічного досвіду у цій сфері мистецько-педагогічної діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

- Безугла М. В. Художня освіченість як компонент духовно-культурної цінності освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 4. 2013. С. 7–11.
- Реброва О. *Методологічні основи педагогічної ментальності: культурологічний та професійний аспекти*, Київ. 2012. 315 с.
- Реброва О. Є. Від грамотності до художньої ментальності: до питання результативності освіти майбутніх учителів мистецьких дисциплін. *Вісник післядипломної освіти*: зб. наук. праць. 3 (16). 2011. С. 129–135.
- Рудницька О. П. Мистецтво у розвитку культури майбутніх фахівців. *Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи* : збірник наукових праць / ред. кол.: І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, Л. Л. Товажнянський ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. К.: [б. в.]. 2003. С. 61–67.
- Учитель мистецьких дисциплін у дискурсі педагогічної майстерності: навчально-методичний посібник / І.А. Зязюн, Г.Г. Філіпчук, О.М. Отич та ін.; за наук. ред., передм. і післямова О.М. Отич. Бердянськ: Бердянський державний педагогічний університет, 2013. 340 с.
- Хомич Л. О. Парадигмальний підхід як концептуальна основа вищої педагогічної освіти. *Професійна освіта: ціннісні орієнтири сучасності* : зб. наук. праць / за заг. ред. І. А. Зязюна. К.; Х.: НТУ «ХП», 2009. С. 172–178.
- Щолокова О. П. Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 14:

Теорія і методика мистецької освіти / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. 4 (9): Матеріали II Міжнарод. наук.-практ. конф. Гуманістичні орієнтири мистецької освіти», 26–27 квітня 2007 р. С. 11–14.

REFERENCES

1. Bezuhla, M. V. (2013). Khudozhnya osvichenist' yak komponent dukhovno-kul'turnoyi tsinnosti osvity [Artistic education as a component of the spiritual and cultural value of education]. *Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya: Pedahohika. 4. S. 7–11.* [in Ukrainian]

2. Rebrova, O. (2012). Metodolohichni osnovy pedahohichnoyi mental'nosti: kul'turolohichnyy ta profesiynyy aspekty [Methodological foundations of pedagogical mentality: cultural and professional aspects]. Kyiv. 315 s. [in Ukrainian]

3. Rebrova, O. YE. (2011). Vid hramotnosti do khudozhn'oyi mental'nosti: do pytannya rezul'tatyvnosti osvity maybutnikh uchyteliv mystets'kykh dystsyplin [From literacy to artistic mentality: to the issue of effectiveness of education of future teachers of art disciplines]. *Visnyk pislyadyplomnoyi osvity: zb. nauk. prats'. 3 (16). S. 129–135.* [in Ukrainian]

4. Rudnyts'ka, O. P. (2003). Mystetstvo u rozvytku kul'tury maybutnikh fakhivtsiv [Art in the development of the culture of future specialists]. *Pedahohika i psykhohohiya profesiynoyi osvity : rezul'taty doslidzhen' i perspektyvy : zbirnyk naukovykh prats' / red. kol.: I. A. Zyazyun, N. H. Nychkalo, L. L. Tovazhnyans'kyu ; APN Ukrainy, Instytut pedahohiky i psykhohohiyi profesiynoyi osvity APN Ukrainy. K.: [b. v.]. S. 61–67.* [in Ukrainian]

5. Uchytel' mystets'kykh dystsyplin u dyskursi pedahohichnoyi maysternosti (2013). [The teacher of artistic disciplines in the discourse of pedagogical mastery]: navchal'no-metodychnyy posibnyk / I.A. Zyazyun, H. H. Filipchuk, O. M. Otych ta in.; za nauk. red., peredm. i pislyamova O.M. Otych. Berdyans'k: Berdyans'kyu derzhavnyy pedahohichnyy universytet, 340 s. [in Ukrainian]

6. Khomych, L. O. (2009). Paradyhmal'nyy pidkhid yak kontseptual'na osnova vyshchoyi pedahohichnoyi osvity [Paradigmatic approach as a conceptual basis of higher pedagogical education]. *Profesiyna osvita: tsinnisni oriyentyry*

suchasnosti : zb. nauk. prats' / za zah. red. I. A. Zyazyuna. K.; KH.: NTU «KHP», S. 172–178. [in Ukrainian]

7. Shcholokova, O. P. (2007). Modernizatsiya fakhovoyi mystets'koyi osvity u konteksti suchasnykh humanistychnykh idey [Modernization of professional art education in the context of modern humanistic ideas]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriya 14: Teoriya i metodyka mystets'koyi osvity / M-vo osvity i nauky Ukrainy, NPU im. M.P. Drahomanova. K. : NPU im. M.P. Drahomanova, 2007. 4 (9): Materialy II Mizhnarod. nauk.-prakt. konf. Humanistychni oriyentyry mystets'koyi osvity», 26–27 kvitnya 2007 r. S. 11–14.* [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КУЧАЙ Олександр Володимирович – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України.

Наукові інтереси: формування художньої ментальності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

СТРИТЬЄВИЧ Тетяна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: художня ментальність майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KUCHAI Oleksandr Volodymyrovych – doctor of pedagogical sciences, associate professor, professor of the department of pedagogy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Scientific interests: formation of the artistic mentality of future teachers of fine arts.

STRITYEYCH Tetiana Mykolayivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Art Education of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: artistic mentality of future art teachers.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2023 р.

УДК 373.5-051:811.161.2

DOI: 10.36550/2415-7988-2023-1-211-323-328

ПОДЛЕВСЬКА Неля Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри слов'янської філології
Хмельницького національного університету
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6210-265X>
e-mail: podlevska.nelia@gmail.com

РАНИЮК Оксана Петрівна –

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології
Хмельницького національного університету
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8859-9254>
e-mail: oksana.raniuk@gmail.com

**ЕТНОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ
У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

У статті зазначено, що на заняттях української мови та літератури у закладі середньої освіти особливої актуальності набувають проблеми окультурення життя, забезпечення органічного зв'язку з національною культурою